

นวัตกรรมการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อสร้างการเมืองภาคประชาชน:

กรณีศึกษา ๓ สภานำร่องในจังหวัดสมุทรสงคราม

Learning Innovation in Community Organization Councils
for the Encouragement of People's Politics: A Case Study
of Three Pilot Councils in Samut Songkram

อุษา เทียนทอง*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ

๑. ศึกษา วิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบที่มี
การดำเนินงานในลักษณะการเมืองภาคประชาชน

๒. ศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลใน
ลักษณะการเมืองภาคประชาชน ที่ทำให้ตำบลต้นแบบเกิดการพัฒนายั่งยืน

๓. ศึกษาการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมในการดำเนินการการเมืองภาค
ประชาชนให้กับสภาองค์กรชุมชนตำบล เคลื่อนสู่การเป็นสภาการเมืองภาคประชาชน

มีวิธีการวิจัย ๒ ขั้นตอน

ตอนที่ ๑ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษา ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช
และตำบลหนองสรวง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

ตอนที่ ๒ ใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาตำบลที่มีการจัดตั้งสภาองค์กร
ชุมชนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ รวม ๓ ตำบลในจังหวัด
สมุทรสงคราม คือ ตำบลคลองเขิน ตำบลบางนางลี่ และตำบลบางคนที

ข้อค้นพบนวัตกรรมการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบที่ทำให้เกิดการการเมือง
ภาคประชาชน คือ การมีกระบวนการเรียนรู้ปัญหาของชุมชน การจัดทำแผนแก้ปัญหาพร้อมกัน การนำ

* นักศึกษาลำดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

แผนสู่การปฏิบัติร่วมกันโดยใช้ภูมิปัญญาในชุมชนผสมผสานความรู้ในเชิงวิชาการและมีการสื่อสารกับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีข้อมูลของชุมชน และมีเวทีประชาคมร่วมเรียนรู้แก้ปัญหาร่วมกันของคนในชุมชน

จากผลการวิจัยตำบลต้นแบบได้นำมาสร้างกระบวนการขับเคลื่อนการเมืองภาคประชาชนของสภาองค์กรชุมชนตำบลนำร่อง ๓ ตำบล ทำให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้เรื่องการปรับกระบวนการทางการเมืองของตนเองของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมแก้ปัญหาระบบราชการของชุมชน กระบวนการฝึกการคิดเชิงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาเหตุและปัญหา กระบวนการฝึกคิดตัดสินใจร่วมกันภายใต้ข้อมูลของชุมชน และกระบวนการฝึกการปฏิบัติร่วมกันตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน เพื่อสร้างความเป็นผู้นำ ซึ่งนวัตกรรมการเรียนรู้นี้ ทำให้คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน มีความเข้าใจในวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตยและขับเคลื่อนให้เกิดการเมืองภาคประชาชน

คำสำคัญ: นวัตกรรมการเรียนรู้, การเมืองภาคประชาชน, สภาองค์กรชุมชนตำบล

Abstract

The objectives of this research are:

1. To study and analyze the learning process of the pilot community organization councils to encourage people's politics
2. To study the key elements that drive people's politics in community organization councils to ensure sustainable development of the pilot districts
3. To study the creation of an innovative learning process to drive people's politics in community organization councils so as to become people's political councils

Two methodologies were used to research.

First, a qualitative research approach was used to study Mai Reang sub-district, Chawang district, Nakhon Si Thammarat province; and Nong Sarai sub-district, Phanom Thuan district, Kanchanaburi province. Second, participatory action research model was used to study sub-districts that set up their community organization councils in accordance with the Community Organization Council Act B.E.2551, including the three sub-districts in Samut Songkram: Klong Kuen, Bang Nang Li, and Bang Khon Tee.

The learning innovation in community organization councils which encourages people's politics included setting up a community-based learning process; planning out solutions; implementing the solutions by applying local wisdom to academic knowledge to manifest new ideas; and communicating consistently with community. The key elements for success were visionary leaders, community information, and people forum that encourages people to find out solutions to problems in their community.

The research results were used to create a procedure that drives people's politics in the three pilot community organization councils. The procedure also conducted learning innovations toward a paradigm shift; self-reliance of the council committee; community participation in solving community problems; analytical thinking to expose logical cause and effect relationships; community decision making process; and the committee's ability to do their jobs according to their roles in order to build leadership. These learning innovations enabled the council committees to understand how to live a democratic way of life and to drive people's politics.

Keyword: Learning Innovation, The Encouragement, People's Politics

บทนำ

เมื่อก้าวถึงเรื่องการเมืองคนทั่วไปมักนึกถึงนักการเมืองที่เป็นผู้แทน ซึ่งมีทั้งนักการเมืองที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งสะท้อนว่าการเมืองคือการเลือกตั้ง การเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทนประชาชน ประชาชนจึงมีหน้าที่เลือกผู้แทน หลังจากนั้นผู้ที่ได้รับเลือกก็จะไปจัดตั้งเป็นคณะรัฐบาล คณะฝ่ายค้าน คณะกรรมการเรื่องต่าง ๆ เพื่อพิจารณา กฎหมาย ข้อกำหนด บทบัญญัติต่าง ๆ การเข้าร่วมประชุมรัฐสภา ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของ ผู้แทนราษฎร ถ้าเป็นในระดับท้องถิ่น เมื่อเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปเป็นนักการเมืองท้องถิ่นแล้ว เมื่อมี ปัญหาอะไรในชุมชนท้องถิ่น ประชาชนก็จะเรียกร้องให้เป็นบทบาทหน้าที่ของนักการเมืองท้องถิ่น นั้น ๆ ลักษณะเช่นนี้เท่ากับประชาชนได้มอบอำนาจหน้าที่ของตนทั้งหมดให้กับผู้แทนไป แล้ว ตนเองรอความช่วยเหลือจากผู้แทนเหล่านั้น

สาเหตุสำคัญ ๒ ประการที่ทำให้ประชาชนเข้าใจและรู้สึกเช่นนี้คือ ประการแรกตัว ระบบอบไม่มีพื้นที่เพียงพอสำหรับการแสดงออกหรือการใช้อำนาจทางการเมืองโดยตรงของ ประชาชน ประการที่สองคือประชาชนส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยกับการมีอำนาจและใช้อำนาจตามความหมาย ของประชาธิปไตย จึงมักคิดยอมจำนนหรือหวังพึ่งผู้กุมอำนาจอยู่รำไป (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ๒๕๔๒) สาเหตุทั้ง ๒ ประการมีความเป็นมาจากลักษณะการปกครองที่ปลูกฝังความสัมพันธ์ใน เชิงอุปถัมภ์จากอดีตมาอย่างยาวนาน ทำให้ชาวบ้านทั่วไปมีโลกทัศน์แคบ ๆ เพราะถูกครอบงำให้ มีเจตคติว่าชาวบ้านไม่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ๒๕๒๔, หน้า ๒๔๙)

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข ในช่วงแรก (๒๔๗๕-๒๕๐๔) อำนาจการปกครองกลับเป็นของข้าราชการและนักการเมือง แม้ประเทศไทยจะมีการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ ก็เป็นการ พัฒนาแบบบนลงล่าง ระบบโครงสร้างอุปถัมภ์ไม่ถูกทำลาย ประชาธิปไตยที่แท้จริงจึงไม่ได้หยั่งราก ถึงประชาชน

แต่ในช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ยังเชื่อฟังรัฐ ก็มีบุคคลบางคนที่มีความเป็นผู้นำ สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง และมีความคิดเป็นกบฏต่อนโยบายของรัฐเป็นครั้งคราวตามที่โอกาสจะเปิดให้ และเป็นผู้นำความคิดให้กับบุคคลอื่น ๆ ให้เป็นตัวของตัวเอง ในการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของตน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์, ๒๕๓๙, หน้า ๖๔๔) จุดเด่นของความคิดนี้คือการลดการพึ่งพารัฐ หันไปให้ความสำคัญกับสมาชิกของชุมชน ผลจากการมีความเคลื่อนไหวและการรวมตัวของกลุ่มองค์กรชุมชนมีผลให้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา สังคมไทยเริ่มหันมาให้ความสนใจกับการเป็นประชาสังคมที่มีแนวคิดการขับเคลื่อนการเมืองภาคประชาชนให้มีความเป็นประชาสังคม (Civil Society) สนับสนุนให้ปัจเจกชนรวมกลุ่มรวมหมู่ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การเคลื่อนไหวของนักวิชาการบางกลุ่ม นักพัฒนาเอกชน กลุ่มองค์กรชุมชน การสนับสนุนของภาครัฐ ก่อให้เกิดกลุ่มองค์กรภาคประชาชนในระดับฐานล่างเพิ่มมากขึ้น เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ด้วยเหตุนี้ การจะทำให้กลุ่มองค์กรภาคประชาชนนี้ได้รับการยอมรับในการให้บทบาทในการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ท้องถิ่นของตนในลักษณะของการเมืองภาคประชาชนตามวิถีประชาธิปไตย จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรได้รับการปฏิบัติควรให้เกิดขึ้น ดังนั้นเครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศจึงได้ร่วมกันผลักดันให้มีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนขึ้น ได้รับการโปรดเกล้าฯ ตราเป็นพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีผลบังคับใช้วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, ๒๕๕๒, หน้า ๖)

ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ให้ความสำคัญกับการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในตำบลซึ่งมีทั้งที่จัดตั้งขึ้นโดยมีสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยมีสมาชิกมาจากหลาย ๆ หมู่บ้าน เช่น กลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) แล้วมีตัวแทนของแต่ละกลุ่มมารวมกันเป็นคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลตามจำนวนที่กำหนดในพระราชบัญญัติ มีการกิจสำคัญคือ จัดให้มีเวทีปรึกษาหารือของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม การฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อม และเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ประสานการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนพัฒนาของตำบล โดยมีเป้าหมายให้สภาองค์กรชุมชน รวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบล สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งถ้าทุกตำบลมีสภาองค์กรชุมชนเกิดขึ้นอย่างเข้มแข็งทุกตำบล ก็เป็นการสร้างพื้นฐานของประเทศให้เข้มแข็ง แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน เป็นพระราชบัญญัติที่เกิดขึ้นใหม่ที่ต้องมีคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง มีกระบวนการทัศน์การพึ่งตนเอง มีวิสัยทัศน์ในเรื่องวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ มีทักษะในการจัดกระบวนการให้เกิดการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนกิจการอันเป็นบทบาทการเมืองภาคประชาชนตามภารกิจ พ.ร.บ.

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ เพราะที่ผ่านมามีการให้ความรู้แก่แกนนำกลุ่มองค์กรต่าง ๆ มักมาจากหน่วยงานนอกชุมชนคิดหลักสูตรวิธีการพัฒนา แต่ถ้าได้มีการนำวิธีการใหม่ กระบวนการใหม่ ที่มาจากการร่วมคิดของแกนนำคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน ว่าควรจะเรียนรู้เรื่องอะไร มีแผนการเรียนรู้อย่างไร มีการร่วมปฏิบัติการเรียนรู้ร่วมกัน น่าจะเกิดผลต่อการสร้างบทบาทการเมืองภาคประชาชนให้กับสภาองค์กรชุมชนที่เพิ่งเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติ โดยการศึกษากระบวนการเรียนรู้และองค์ประกอบที่เป็นสภาพผู้นำชุมชนจากตำบลที่ได้รับการยกย่องว่ามีการดำเนินการในลักษณะสภาของภาคประชาชนที่เข้มแข็งมาก่อน เพื่อจะได้นำองค์ความรู้ที่ได้มาร่วมออกแบบกระบวนการเรียนรู้กับคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม ที่มี ๓ อำเภอ เลือกตัวแทนอำเภอละ ๑ ตำบล รวม ๓ ตำบล โดยผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อสร้างนวัตกรรม การเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบลสู่การเป็นการเมืองภาคประชาชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบที่มีการดำเนินงาน ในลักษณะการเมืองภาคประชาชน
๒. ศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลในลักษณะการเมืองภาคประชาชนที่ทำให้ตำบลต้นแบบเกิดการพัฒนายั่งยืน
๓. ศึกษาการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมในการดำเนินการการเมืองภาคประชาชนให้กับสภาองค์กรชุมชนตำบลเคลื่อนสู่การเป็นสภามการเมืองภาคประชาชน

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้แบ่งการวิจัยเป็น ๒ ขั้นตอนต่อเนื่องกัน คือ

ตอนที่ ๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาเชิงลึก ความเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ของตำบลที่นำมาใช้จนเกิดความเป็นสภามการเมืองภาคประชาชน ที่มีผลงานสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนจนเป็นที่ยอมรับของรัฐบาล ของหน่วยงานทั้งในและต่างประเทศ เป็นต้นแบบการขับเคลื่อนของกลุ่มผู้นำภาคประชาชนทั่วทุกภูมิภาค โดยเลือกศึกษา ๒ ตำบล คือ ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช และตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยคือ

๑. ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบที่มีการดำเนินงาน ในลักษณะการเมืองภาคประชาชน
๒. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบล ในลักษณะการเมืองภาคประชาชนที่ทำให้ตำบลต้นแบบเกิดการพัฒนายั่งยืน

กลุ่มเป้าหมายการศึกษา คือ ผู้นำของตำบลไม้เรียงคือนายประยงค์ รณรงค์ ผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาผู้นำชุมชน ในปี ๒๕๔๗ และรางวัลเกษตรกรรติเด่นประจำปีในงานวันพืชมงคล ๒๕๕๒ ตำบลไม้เรียงเป็นตำบลต้นแบบและเป็นศูนย์เรียนรู้การจัดทำแผนแม่บทชุมชนของประเทศไทย ส่วนผู้นำของตำบลหนองสางรายคือนายศิวโรฒ จิตนิยม ผลงานของตำบลซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบและเป็นศูนย์เรียนรู้ในเรื่องการทำงานแบบมีส่วนร่วมของภาคการเมืองท้องถิ่นกับกลุ่มแกนนำแผนแม่บทชุมชน จนเกิดการทำงานในภาพของสภาผู้นำชุมชนแก้ปัญหาของตำบล โดยวิธีการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึก ๒ ตำบล การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กับผู้เข้าร่วมประชุมสภา ตลอดจนการสังเกตบรรยากาศของการจัดประชุมของสภาในเรื่องการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจของคณะกรรมการผู้เข้าร่วมประชุม

ตอนที่ ๒ การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้แก่นำคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล ได้มีส่วนร่วมสร้างการเรียนรู้การขับเคลื่อนสภาไปสู่ความเป็นการเมืองภาคประชาชน ซึ่งเป็นวัตรกรรมการเรียนรู้ โดยได้เจาะจงเลือกศึกษาตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้วยเหตุผลที่ว่าจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กที่สุดของประเทศไทย มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีสมบูรณ์ที่สุดในประเทศไทยขณะนี้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้มาท่องเที่ยวจำนวนมาก มีเป้าหมายศึกษาอำเภอละ ๑ ตำบล จึงใช้วิธีการให้ตัวแทนคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลที่จัดตั้งแล้วตำบลละ ๒ คน ประชุมกำหนดเกณฑ์สภาองค์กรชุมชนตำบลที่ควรเลือกเป็นตำบลนำร่องสร้างการเรียนรู้ แล้วพิจารณาว่ามีสภาองค์กรชุมชนตำบลใดเข้าหลักเกณฑ์บ้าง ให้จัดลำดับ ๑-๓ ทั้งนี้เพื่อให้การสร้างการเรียนรู้ตำบลนำร่องนั้นเกิดการเรียนรู้ที่รวดเร็วกว่าตำบลที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ เกณฑ์ที่ได้จากการประชุมของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลจังหวัดสมุทรสงครามคือ มีการประชุมสภาอยู่เป็นประจำ มีกฎกติกาของสภาองค์กรชุมชนเกิดขึ้นแล้ว และมีผู้แทนจากกลุ่มองค์กรชุมชน หมู่บ้าน และเครือข่ายที่หลากหลายการคัดเลือกจึงได้ตัวแทนของอำเภอ อำเภอละ ๑ ตำบล คือ อำเภอเมือง ตำบลคลองเขิน อำเภออัมพวา ตำบลบางนางลี่ และอำเภอบางคนที ตำบลโรงหีบ กลุ่มเป้าหมายการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันคือคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลที่ประกาศจัดตั้งแล้วตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ คือ เป็นผู้เต็มใจเข้าร่วมเรียนรู้ มีบุคลิกภาพในการเป็นผู้กล้าแสดงออก เมื่อเข้าร่วมเรียนรู้ต้องนำกระบวนการมาจัดกระบวนการในตำบลต่อเนื่อง

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้วิจัยกับกลุ่มแกนนำสภาองค์กรชุมชนตำบลของตำบลกรณีศึกษา ๓ ตำบลของ ๓ อำเภอ จังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยได้วางแผนการจัดทำหลักสูตรที่เป็นวัตรกรรมการอบรมร่วมกับผู้แทนกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการเรียนรู้ จึงได้กระบวนการเรียนรู้ออกมาเป็นหลักสูตรที่จัดให้มีการ

อบรมตัวแทนของตำบลพร้อม ๆ กัน ครั้งละ ๑ เรื่อง แล้วแกนนำผู้เข้าร่วมเรียนรู้นำกระบวนการที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติการในการประชุมสภาของตน แล้วมาเรียนรู้พร้อมกันในเรื่องที่ ๒ แล้วกลับไปปฏิบัติการในการประชุมสภา นำผลมาแลกเปลี่ยนและเติมเต็มในการเรียนรู้ครั้งที่ ๓ แล้วนำไปปฏิบัติการในตำบลใหม่ แล้วนำผลการปฏิบัติงานมาสรุปทบทวนร่วมกัน เพื่อให้เกิดนวัตกรรมการเรียนรู้สภาองค์กรชุมชนตำบลทั้ง ๓ ตำบล

เครื่องมือที่สำคัญของการสร้างการเรียนรู้ คือ หลักสูตรการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนผ่านกระบวนการจัดทำแผนสภาองค์กรชุมชนตำบลโดยใช้รูปแบบเวทีการเรียนรู้ทั้งเวทีรวมและเวที่ย่อย

แบบทดสอบการเรียนรู้ ก่อน- หลังการเรียนรู้ (Pretest- Posttest) แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมเรียนรู้ก่อนนวัตกรรมการเรียนรู้ และแบบประเมินผลความคิดเห็นภาพรวมของกระบวนการเรียนรู้ และการถอดบทเรียนหลังการปฏิบัติการเรียนรู้แต่ละเวทีการเรียนรู้

การดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เริ่มกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ เริ่มเดือนตุลาคม ๒๕๕๒ ถึงต้นเดือนมกราคม ๒๕๕๓ โดยดำเนินการตามกรอบแนวคิดขั้นตอนหลักสูตรการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนผ่านกระบวนการจัดทำแผนสภาองค์กรชุมชนตำบล

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อ ๑ ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบที่มีการดำเนินงาน ในลักษณะการเมืองภาคประชาชน

พบว่าทั้ง ๒ ตำบล มีกระบวนการวิเคราะห์ให้เห็นปัญหาร่วมของชุมชน และสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นว่าต้องแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งการเรียนรู้การแก้ปัญหามาไม่ใช่เรื่องธรรมดา ต้องใช้ปัญญา โดยมีกระบวนการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นทุนสร้างการเรียนรู้ เริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ข้อมูลตนเอง เรียนรู้การมีสภาเชื่อมโยงกลุ่มองค์กรในตำบลมาร่วมคิดร่วมปฏิบัติ จนเกิดเป็นสภาผู้นำของชุมชน ขับเคลื่อนให้มีเวทีประชาคมระดมความคิดในการจัดทำแผนชุมชนแก้ปัญหาร่วมกัน แล้วมีกระบวนการเรียนรู้ นำแผนไปสู่การปฏิบัติ

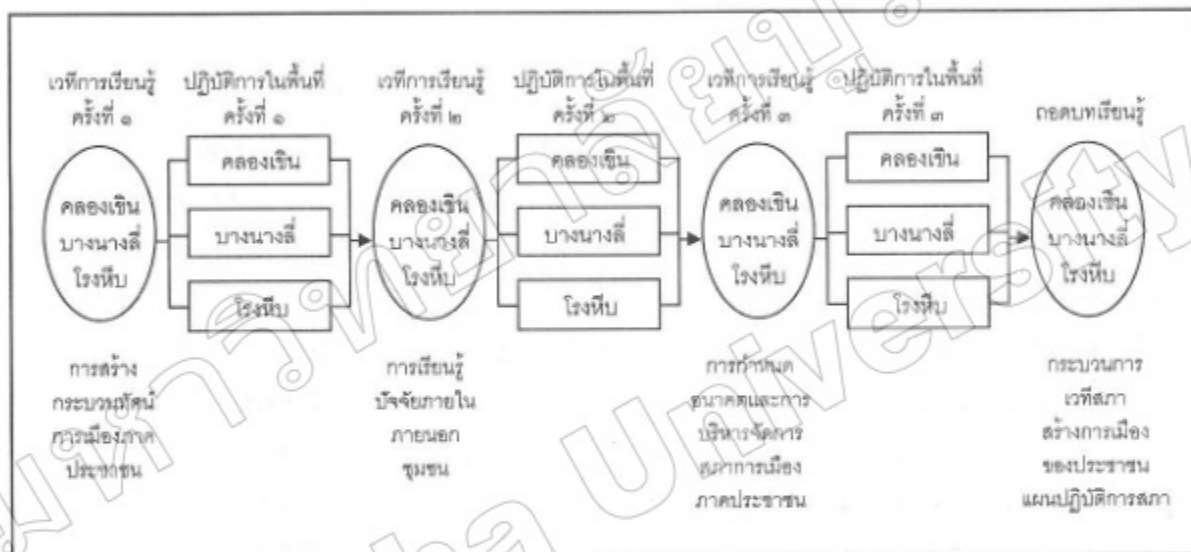
วัตถุประสงค์ข้อ ๒ ศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชน ตำบลในลักษณะการเมืองภาคประชาชนที่ทำให้ตำบลต้นแบบเกิดการพัฒนายั่งยืน

องค์ประกอบที่สำคัญคือ การมีผู้นำเป็นแบบอย่าง ซึ่งมีทั้งผู้นำที่เป็นธรรมชาติ ผู้นำจากกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ซึ่งมีวิธีการพัฒนาศักยภาพของผู้นำหลากหลาย ทั้งการศึกษาดูงานสร้างแรงบันดาลใจ การมีเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ชี้นำความเป็นผู้นำต่อการได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน การมีการสื่อสารหลายช่องทางให้คนในชุมชนทราบผลงานร่วมกัน มีการประชุมสภาผู้นำอย่างต่อเนื่อง และมีนักวิชาการ หน่วยงานภาครัฐ เป็นพันธมิตรร่วมสร้างการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ข้อ ๓ ศึกษาการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมในการดำเนินการการเมืองภาคประชาชนให้กับสภาองค์กรชุมชนตำบลเคลื่อนสู่การเป็นสภาการเมืองภาคประชาชน ผู้วิจัยใช้หลักการการมีส่วนร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนคณะกรรมการสภาฯ ของตำบล นำร่อง ๓ ตำบล มาร่วมในการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ ซึ่งการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้เช่นนี้ ผู้วิจัยใช้หลักการของการสร้างการเรียนรู้ที่ให้คนในองค์กรเรียนรู้วิธีที่จะเรียนรู้ด้วยกันอย่างต่อเนื่องต้องมีวินัย ๕ ประการของ ปีเตอร์ เซงเก้ (Peter Senge) คือ บุคคลในองค์กรต้องเป็นคนรอบรู้ องค์กรต้องสร้างบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนแนวคิดเห็นร่วมกัน เป็นการช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนการคิดของคนในองค์กรได้ ต้องมีวิสัยทัศน์ มีการทำงานเป็นทีม และมีการคิดเป็นระบบ เมื่อได้หลักสูตรแล้วจึงจัดเวทีการเรียนรู้ตามหลักสูตรการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนผ่านกระบวนการจัดทำแผนสภาองค์กรชุมชนตำบล โดยการจัดเวทีการเรียนรู้ ผู้นำสภาองค์กรชุมชนที่คณะกรรมการสภาฯ ได้เลือกให้เป็นผู้นำในการเรียนรู้ทั้ง ๓ ตำบลมาเรียนรู้ร่วมกัน ๓ ครั้ง ครั้งละ ๔ ชั่วโมง โดยมีจุดประสงค์ของแต่ละเวทีเรียนรู้ต่อเนื่องกัน เมื่อเรียนรู้รวมทั้ง ๓ ตำบล แต่ละครั้งในเวทีเรียนรู้แล้วผู้เข้ารับการเรียนรู้แต่ละตำบลก็นำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติจริง แล้ว

กลับมาพบกันใหม่ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เรียนรู้เพิ่มเติม แล้วนำไปปฏิบัติใหม่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ๓ เวทีเรียนรู้ และเวทีปฏิบัติการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล ในตำบล ๓ ครั้ง โดยจะมีการประเมินผลทุกเวทีการเรียนรู้ทั้งเวทีรวม เวทีย่อย แล้วนำมาเปิดเผยแลกเปลี่ยนกัน ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เช่นนี้ การประเมินผลเช่นนี้นับเป็นวัตรกรรมการสร้างการเรียนรู้เรื่องหนึ่งอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนของการสร้างการเรียนรู้สภาองค์กรชุมชนตำบลที่จังหวัดสมุทรสงคราม

วัตรกรรมการจัดการกระบวนการอบรมที่เรียนรู้ร่วมกันและปฏิบัติการในพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวัตรกรรมการเรียนรู้สภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อสร้างการเมืองภาคประชาชนนี้พบว่า

๑. กระบวนการจัดการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบที่มีการดำเนินงานในลักษณะการเมืองภาคประชาชน ทั้ง ๒ ตำบลนั้น มีจุดเริ่มต้นที่ใจที่มีจิตสำนึกของกลุ่มคนที่เห็นปัญหาส่วนรวมแล้วห่วงใย คิดว่านี่คือหน้าที่ แล้วหาเหตุผล ลงมือปฏิบัติ เป็นลักษณะการเมืองภาคประชาชน คือกิจกรรมที่ภาคประชาชนดำเนินการเพื่อเป็นการแก้ปัญหาของตน การเมืองภาคประชาชนจะเป็นการเคลื่อนไหวที่เตรียมประชาชนในการดูแลตนเองให้มากขึ้น (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, ๒๕๔๔, หน้า ๖) ซึ่งเกิดจากการมีกระบวนการที่ต้นแบบที่เกิดจากการปลุกฝังการมีมุมมองโลกความเป็นจริงที่เป็นการพึ่งตนเอง จึงทำให้เกิดการปฏิบัติในลักษณะพึ่งพาตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จริงอย่างเนิ่นนากับชีวิต (ทรงพล เจตนาวณิชย์, ๒๕๕๐, หน้า ๓)

ในกระบวนการปฏิบัตินั้น มีการสร้างแรงบันดาลใจให้คนในตำบลเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาชุมชนไปด้วยกัน เกิดการปฏิบัติการแบบการเมืองภาคประชาชน ด้วยการให้มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันปฏิบัติด้วยกัน ซึ่งผู้นำทั้ง ๒ ตำบลไม่เคยมีแรงบันดาลใจในการที่จะปฏิบัติการเช่นนี้มาก่อนจนมาสร้างกระบวนการปฏิบัติจนเกิดการเมืองภาคประชาชน เป็นสภาผู้นำ คือ กระบวนการเรียนรู้แผนแม่บทชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่หลอมรวมเรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่องความเป็นประชาคม ความเป็นประชาธิปไตย อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่สร้างเสริมความรู้ไปพร้อม ๆ กับการฝึกทักษะการปฏิบัติ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่กลมกลืน คือ ให้ความสำคัญกับข้อมูลด้านต่าง ๆ ของชุมชน เพราะได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การต้องการรู้ข้อมูล ช่วยกันออกแบบเครื่องมือการเก็บข้อมูล กำหนดผู้เก็บรวบรวมข้อมูล การนำข้อมูลมาสู่เวทีการวิเคราะห์ร่วมกัน ทำให้เห็นคุณค่าของทุนชุมชนที่เป็นจุดแข็งของชุมชน ซึ่งในกระบวนการให้เรียนรู้ข้อมูลด้วยการมีส่วนร่วมนี้สอดคล้องหลักการจัดการความรู้ ที่ความรู้มีตั้งแต่ข้อมูล (Data) การนำข้อมูลมาผ่านกระบวนการวิเคราะห์เป็นสารสนเทศ (Information) นำสารสนเทศมาผ่านการคิดเชื่อมโยงความรู้อื่น ๆ จนเป็นความรู้ความเข้าใจ นำความรู้ไปประยุกต์ใช้พัฒนางาน (วิจารณ์ พานิช, ๒๕๔๖, หน้า ๔) กระบวนการนี้จะเป็นการสร้างพลังขึ้นชม สร้างความรู้สึกรักและห่วงหาของชุมชน เกิดความตระหนักเห็นคุณค่าของทุน การรักษาและพัฒนา ต่อยอดทุนเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนด้วยการพึ่งพาของชุมชนซึ่งเป็นการพึ่งตนเอง ซึ่งหลักการเช่นนี้สอดคล้องกับหลักการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ที่ต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของการวางแผนที่มีการคิดเชิงระบบตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์ กำหนดเป้าหมาย แผนงานและโครงการ (สมชาย ภคภาสนีวิวัฒน์, ๒๕๕๐) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันนำไปสู่การมีเป้าหมายร่วมกัน ทำให้เกิดพลังร่วมที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จดังที่คาดหวังไว้ โดยมีการบริหารจัดการใหม่ มีการปฏิบัติใหม่ ซึ่งตรงกับแนวคิดของนายแพทย์ประเวศ วะสี ที่ได้เสนอว่า พลัง ๓ อย่างที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการสร้างความสุขในสังคม คือ การสร้างรากฐานของการอยู่เย็นเป็นสุข การมีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วม และการจัดการที่มีประสิทธิภาพ (ธเนศ ขำเกิด, ๒๕๕๓, หน้า ๑) กระบวนการคิดแผนงานและโครงการมีการมีส่วนร่วมของคนในตำบลทุกขั้นตอน การสร้างการเรียนรู้ทำให้เห็นว่าการเขียนแผนงานและโครงการของตำบลไม่ได้ใช้เวลาเพียง ๓ วันเสร็จ (เสรี พงศ์พิศ, ๒๕๔๘, หน้า ๔๗) แต่ต้องมาจากวิธีการและเป้าหมายเดียวกัน มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เป็นการทำให้เห็นว่า คำว่าองค์รวม คำว่าบูรณาการ มีความหมายว่าการทำให้สมบูรณ์อย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ซึ่งเป็นไปตามหลักการของการจัดการความรู้ ที่มีความรู้ฝังลึกซึ่งเกิดจากการปฏิบัติจนเป็นประสบการณ์เชื่อมโยง กับความรู้เด่นชัดภายนอก (บุญดี บุญญาภิข, ๒๕๔๗, หน้า ๒๔) ซึ่งในกระบวนการตั้งแต่เรียนรู้ข้อมูลจนถึงการทำโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ในตำบลนั้น ผู้นำชุมชนเกิดปัญญาอย่าง

ยั่งยืนเพราะการได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๐, หน้า ๖๕)
กระบวนการเช่นนี้จะทำให้แกนนำชุมชนมีความมั่นใจในตนเองที่สามารถทำแผนพึ่งพาตนเองได้

๒. องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนในลักษณะการ เมืองภาคประชาชนที่ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

๑) ความเป็นผู้นำนั้นมักจะมีคนเป็นผู้นำโดดเด่นพาให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนร่วมกัน
องค์ประกอบที่ทำให้ผู้นำนั้นสามารถพาให้เกิดกระบวนการการเมืองภาคประชาชน คือ ความเป็น
ผู้นำที่มีกระบวนการทัศนในเรืองการพึ่งตนเองแล้วทำให้เกิดการทำงานเพื่อประโยชน์ของคนส่วนรวม
อันมีเป้าหมายเพื่อความสุข ผู้นำจึงต้องรู้จักมุ่งหมายของงาน รู้ความสามารถของตน ต้องเตรียม
ตัวดี มีเวลาเพียงพอ มีทีมงานดี สุขภาพกายดี สนุกกับงานที่ทำ ท้าทาย ทำงานด้วยความ
กระตือรือร้น มีความสามารถที่จะเรียนรู้ มีความสมดุลระหว่างชีวิตและงาน ไม่เครียด เพิ่ม
คุณค่าให้กับตัวเองในการทำงาน (จีระ หงส์ลดารมภ์, ๒๕๕๐, หน้า ๙) ซึ่งผู้นำที่ศึกษาทั้ง ๒ ตำบลนี้
เป็นตัวอย่างของผู้นำซึ่งทำเพื่อส่วนรวม ซึ่งเกิดจากแรงบันดาลใจที่ระเบิดออกมาจากข้างใน ซึ่งการ
ระเบิดจากข้างในนี้ เป็นหลักการทรงงานเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่
พระราชทานไว้ว่า การเกิดการเรียนรู้ต้องเกิดจากข้างใน ไม่มีใครสามารถสร้างจากข้างนอกได้
เมื่อเรียนรู้ก็สามารถจัดการตนเอง จัดความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบหรือระบบย่อย ๆ ต่าง ๆ
จนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ นอกจากการมีแรงบันดาลใจแล้ว ผู้นำจะเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ คือ ผู้ที่
มองหลายมิติ ทั้งด้านกว้าง ไกล ลึก สูง เป็นผู้มองภาพรวมไม่มองแบบแยกส่วน ส่วนมากแล้วผู้มี
วิสัยทัศน์มักจะเป็นผู้มองโลกเชิงบวก เพราะจะทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมีวิสัยทัศน์จึง
สัมพันธ์กับการวางแผนล่วงหน้า แผนนั้นต้องเป็นแผนปฏิบัติการเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ จึงต้องมี
ข้อมูลที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ ทันต่อความเปลี่ยนแปลงทุกด้าน และผู้นำต้องมีความรู้ที่จะนำมา
สู่ชุมชน ผู้นำต้องเป็นคนไม่เรียนรู้อย่างไม่หยุดนิ่ง การให้เวลากับการพัฒนาตนเองด้วยการเข้ารับ
การอบรม การอ่านจากสื่อจากหลายแหล่ง การได้เขียนถ่ายทอดประสบการณ์ การเข้าร่วม
ประชุมสัมมนา ทำให้ได้ความรู้ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้นำมักเป็นทั้งนักคิดและนักปฏิบัติ
และไม่ละเลยที่จะพัฒนาทีมงาน เพื่อเป็นเพื่อนร่วมงาน การลงทุนเกี่ยวกับการสร้างคนเป็นทุน
ทรัพยากรขององค์กร เพราะเห็นว่าคุณค่าสำคัญขององค์กรอยู่ที่บุคลากรขององค์กร (Dave,
1997, pp. 22-24)

๒) การสร้างกระบวนการประชาคม ซึ่งเอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้เน้นย้ำว่าหมายถึง “ส่วนรวม
ที่มีชีวิต” โดยให้ภาพประชาสังคมอย่างเป็นรูปธรรมว่า ประชาสังคม (Civil Society) หมายถึง
เครือข่าย กลุ่ม ชุมชน สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชน ที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่
ระหว่างรัฐ (State) กับปัจเจกชน (Individuals) (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, ๒๕๔๒, หน้า ๓๕) ใน
การดำเนินการประชุมสภาผู้นำของทั้งตำบลไม้เรียงและตำบลหนองสาหร่าย เป็นกระบวนการ

ประชุมที่สร้างความเป็นประชาคม ที่มีเป้าหมายของชุมชนพึ่งพาตนเอง ซึ่งกระบวนการประชุม เช่นนี้ เป็นพื้นฐานความเป็นประชาธิปไตยสร้างการเมืองภาคประชาชน หลักการมีส่วนร่วมนี้ตรงกับความคิดเห็นของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่ให้ความสำคัญกับการมีเวทีที่เปิดกว้างของระบอบประชาธิปไตยในโลกปัจจุบันนี้ ประกอบด้วยสองส่วนคือ เวทีท้องถิ่นระดับต่าง ๆ คือการให้อำนาจหน้าที่กับกลุ่มองค์กร คณะกรรมการการจัดการเรื่องของส่วนรวมต่าง ๆ ให้ทำงานได้อย่างจริงจัง และเวทีสื่อ เพื่อให้มีทางเลือกให้มากโดยไม่มีการผูกขาดมาถ่วงการสร้างสรรค์ของสื่อ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๕๒, หน้า ๖) ซึ่งการดำเนินการประชุมสภา และการนำผลหรือข้อตกลงจากการประชุมไปปฏิบัติของผู้นำของตำบลต้นแบบทั้ง ๒ นั้น คือประชาธิปไตยแท้ ซึ่งประกอบด้วย การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาค ภราดรภาพ ความยุติธรรม ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งผู้นำจะสร้างความสัมพันธ์แนวราบในการบริหารจัดการร่วมกัน คือทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ ที่มาร่วมกันคิดอย่างเป็นอิสระ ไม่ถูกใครครอบงำ (ประเวศ วะสี, ๒๕๕๐, หน้า ๘)

๓) การสื่อสาร ซึ่งมีการสื่อสารหลายรูปแบบที่ได้รับการนำมาใช้ในการขับเคลื่อนสภาผู้นำชุมชน แต่การสื่อสารให้เกิดการเมืองภาคประชาชนร่วมกันที่ได้ผลคือ การมีเวทีพูดคุยกันอย่างเปิดเผย เกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ อาจจะเป็นเวทีทางการหรือไม่เป็นทางการ เมื่อได้ฟังคนอื่นพูดมุมมองจะกว้างขึ้น ผลการศึกษาชี้ว่ายิ่งสมาชิกมีการพูดคุยกันมากเท่าไร และยิ่งพูดคุยกันในเรื่องสาธารณะกันมากเท่าไร ความสนใจในเรื่องสาธารณะและกิจกรรมเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นสาธารณะก็จะได้รับการกระตุ้นให้เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น (เดวิด แมทธิวส์, ๒๕๔๐, หน้า ๔๖)

สรุปองค์ประกอบที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลในลักษณะการเมืองภาคประชาชนที่ทำให้ตำบลต้นแบบเกิดการพัฒนายั่งยืน

๓. การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ การเมืองภาคประชาชน ให้กับสภาองค์กรชุมชน ตำบลเคลื่อนสู่การเป็นสภากาเมืองภาคประชาชน

จากกระบวนการเรียนรู้หลักสูตรการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชนผ่านกระบวนการจัดทำแผนสภาองค์กรชุมชนตำบล ซึ่งนอกจากหลักสูตรที่สร้างขึ้นจะเป็นนวัตกรรมแล้ว กระบวนการอบรมที่ผู้วิจัยทำหน้าที่ผู้สร้างกระบวนการ (Facilitator) ให้เกิดความคิดหลากหลายให้เชื่อมต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลจะเรียนรู้การปฏิบัติบทบาทหน้าที่การเมืองภาคประชาชนมากขึ้นเมื่อผ่านกระบวนการเรียนรู้จากเวทีการเรียนรู้และการปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการอบรมในโครงการยกระดับคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษาทั้งระบบภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ปีงบประมาณ ๒๕๕๓ โดยคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและศูนย์เครือข่ายจิตตปัญญาศึกษาที่วิทยาการกระบวนการไม่เน้นการบรรยาย แต่ใช้กระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย โดยกิจกรรมทั้งหมดจะร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง การสะท้อนการเรียนรู้ทั้งส่วนบุคคลและกลุ่ม และผ่าน ๓ ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ฐานกาย ฐานหัว (สมอง) ฐานหัวใจ (ใจ) (จุฬพล พูลทรัพย์วิวัฒน์, ๒๕๕๓, หน้า ๙) ก็จัดเป็นนวัตกรรมการจัดเวทีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น เพราะในเวทีเรียนรู้ที่ผู้วิจัยออกแบบมีประเด็นที่เริ่มต้นจากเวทีเรียนรู้ที่ ๑ ถึงเวทีที่ ๓ ที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน เพื่อให้เห็นว่าการประชุมสภาแต่ละครั้งไม่จำเป็นจะเป็นการประชุมรูปแบบใดก็ต้องมีความต่อเนื่องกัน มีประเด็นที่เชื่อมโยงกัน เป็นการปรับกระบวนการทัศน์ให้คิดใหม่ มองโลกความเป็นจริงใหม่ จากการได้คิด ได้ตั้งความรู้ในตัวออกมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนเรียนรู้เกิดเป็นนวัตกรรมเนื้อหากระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงเวทีการเรียนรู้ให้กับคณะกรรมการสภาฯ ซึ่งสามารถเป็นตัวอย่างการคิดประเด็นเชื่อมโยงการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลได้

นวัตกรรมที่สร้างขึ้นในกระบวนการเรียนรู้ครั้งนี้ คือ การปฏิบัติกรรูปแบบการประชุมใหม่ การประชุมสภาฯ มีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดการคิดร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีบรรยากาศของความเป็นเพื่อนเรียนรู้ ดังนั้นการประชุมแต่ละครั้งจึงไม่มีรูปแบบตายตัวแล้วแต่จุดประสงค์และประเด็นที่จะพูดคุยกัน และไม่เน้นเสียงข้างมากเพราะทุกความคิดมีคุณค่า การประชุมที่สร้างสรรค์นั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยก่อนการประชุมแต่ละครั้งที่ผู้จัดการประชุมสภาฯ ต้องปรึกษาหารือกันให้ชัดเจนเกี่ยวกับกระบวนการในการประชุมตั้งแต่ต้นจนจบ (ชัยรัตน์ ธีระพันธ์ และปาริชาติ สถาปิตานนท์, ๒๕๔๕, หน้า ๓๕) และการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเวทีเดียวเท่านั้น ต้องมีการติดตาม เติบโต มีการสะท้อนบทเรียนให้ได้เรียนรู้จุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง ด้วยวิธีการเสริมแรงด้วยประเด็นคำถามที่ทำให้รู้จักตนเองมากกว่าการจะบอกจุดอ่อนจากบุคคลภายนอก ซึ่งต้องมีจิตวิทยาที่จะนำมาใช้กับผู้เป็นกรรมการสภาที่เป็นผู้ใหญ่เป็นส่วนมาก

ข้อเสนอแนะ

๑. ในการศึกษาตำบลดต้นแบบครั้งนี้เลือกศึกษาตำบลดที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ทำให้ได้ข้อมูลในเรื่องความสำเร็จ แต่การดำเนินการสภาฯ อาจมีข้อสังเกตในปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือปัญหาต่อความสำเร็จ จึงควรได้มีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพสภาองค์กรชุมชนตำบลที่ยังไม่

สามารถขับเคลื่อนความเป็นสภาการเมืองภาคประชาชนได้ เพื่อนำมาเป็นข้อควรพิจารณาในการพัฒนาความเข้มแข็งสภาองค์กรชุมชนตำบลต่อไป

๒. ในการวิจัยครั้งนี้ ถึงแม้จะได้ผลการเรียนรู้ที่ทำให้แกนนำแต่ละตำบลเกิดความรู้ตระหนักในการสร้างการเมืองภาคประชาชน เกิดการนำโครงการในแผนมาดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จ แต่การสร้างการเรียนรู้ครั้งนี้เป็นการสร้างการเรียนรู้เพียงหลักสูตรเดียว ใช้เวลาเพียง ๔ เดือน ซึ่งการเรียนรู้ของแกนนำนั้นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และควรมีกระบวนการให้แกนนำได้มาพบกันหลังจากผ่านกระบวนการไปแล้ว ๓-๔ เดือน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาตนเองและทีมแกนนำต่อเนื่อง

๓. การวิจัยครั้งนี้ได้บทเรียนของการสร้างแกนนำสภาองค์กรชุมชนตำบล ในการจัดประชุมแบบกระบวนการร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติ เป็นรูปแบบหนึ่งของการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่ทำให้เกิดบรรยากาศการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและเท่าเทียม และไม่มีรูปแบบตายตัว สภาองค์กรชุมชนตำบลต่าง ๆ สามารถนำกระบวนการไปดำเนินการได้ โดยใช้ข้อมูลของแต่ละตำบลที่แตกต่างกัน

๔. การสร้างหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ของสภาองค์กรชุมชนตำบลในครั้งนี้ เกิดนวัตกรรมในเรื่องการมีส่วนร่วมแสดงความต้องการการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่ยึดคณะกรรมการเป็นศูนย์กลาง เรียนรู้แล้วนำผลไปปฏิบัติในพื้นที่ทันที แล้วนำผลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน เติบโตเต็มความรู้ใหม่ เป็นวงจรความรู้ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนาการเรียนรู้ของคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น สามารถนำกระบวนการนี้ไปพัฒนาดำเนินการต่อเนื่องได้ และน่าจะเป็นตัวอย่างแนวทางหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษานอกโรงเรียนที่ผู้เรียนมีทั้งแกนนำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

๕. ในกระบวนการพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เป็นสภาการเมืองภาคประชาชน มีเรื่องที่เหมาะสมวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ตลอดกระบวนการ โดยการวิจัยต้องเชื่อมโยงกันเป็นองค์ความรู้ของการสร้างภาคประชาชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- จิระ หงส์ดารมภ์. (๒๕๕๐). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (๒๕๕๓, ๑๑ กันยายน). ยกระดับคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษาผ่านกระบวนการทางจิตตปัญญาศึกษา. *มติชน*, หน้า ๙.
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ และปาริชาติ สถาปิตานนท์. (๒๕๔๕). *การประชุมอย่างสร้างสรรค์ ศิลปะแห่งการสร้างพลังเพื่อการเปลี่ยนแปลง* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: ศรีเมืองการพิมพ์.
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. (๒๕๒๔). *ชีวิตและงานของเทียนวรรณและ ก.ศ.ร. กุหลาบ* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- ทรงพล เจตนาวณิชย์. (๒๕๕๐). *แนวคิดการจัดการความรู้เพื่อสร้างสังคมฐานความรู้: การจัดการความรู้ของชุมชนท้องถิ่น นานาทัศนะเรื่องการจัดการความรู้เพื่อสร้างสังคมฐานความรู้*. กรุงเทพฯ: สภาการศึกษา.
- ธเนศ ขำเกิด. (๒๕๕๓). *ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย ตามทัศนะของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี*. วันที่สืบค้นข้อมูล ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓, จาก <http://gotoknow.org/blog/lanes/109729>.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (๒๕๕๒, ๔ พฤษภาคม). รัฐรวมศูนย์ที่ไม่รวมศูนย์. *มติชน*, หน้า ๖.
- บุญดี บุญญาภิจ และคณะ. (๒๕๔๗). *การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: จีวีพัฒน์เอ็กซ์เพรส จำกัด.
- ประเวศ วะสี. (๒๕๕๐). *ประชาธิปไตยชุมชนรากฐานการเมืองสมานฉันท์และการเมืองคุณธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร. (๒๕๔๖). *แนวคิดการเมืองการสร้างระบอบประชาธิปไตย*. วันที่สืบค้นข้อมูล ๒ เมษายน ๒๕๕๒, จาก <http://www.sentangonline.com/serd/index.php>.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์. (๒๕๓๙). *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. กรุงเทพฯ: ตรีสิน (ซิลเวอร์บุคส์).
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (๒๕๔๐). *การพัฒนาที่ยั่งยืน* (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลด์คิมทอง.
- แมทธิวส์. เดวิด (๒๕๔๐). *จากปัจเจกสู่สาธารณะ: กระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง* (ฐิราณี เสนาคำ, แปล). กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- วิจารณ์ พานิช. (๒๕๔๖). *การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (๒๕๕๒). *ฉบับที่ผ่านกับการสานสร้างสภาองค์กรชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

สมชาย ภคภาสนีวิวัฒน์, ผู้บรรยาย. (๒๕๕๐). *ความคิดเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ: บริษัทพัฒนาวิจัย.
แถบเสียง.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (๒๕๔๔). การเมืองภาคพลเมืองในช่วงการปฏิรูปการเมือง. ประชาสังคม.
_____. (๒๕๔๒). *สำนักพลเมืองความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาสังคม* (ยุทธนา
วรุณปิติกุล และสุทิดา เจริต, เรียบเรียง). กรุงเทพฯ: มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.
เสรี พงศ์พิศ. (๒๕๕๓). *ร้อยคำที่ควรรู้*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

_____. (๒๕๔๔). *แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (๒๕๔๒). *ส่วนร่วมมิใช่รัฐ* ความหมายของประชาสังคม. ใน อนาคต พวงลำดี
และกฤตยา อาชวนิจกุล (บรรณาธิการ), *ขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหว
ภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคมคณะสังคมศาสตร์และ
ทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

Dave, U. (1997). *Human resource champions*. Cambridge, MA: President and Fellows
of Harvard College.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University